
КОНЦЕПЦІЯ СОВІСТІ В СИСТЕМІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ ФОЛЬКЛОРНОГО ТВОРУ

Павлова А. К.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-425-2-41>

ВСТУП

Важливу роль у структуруванні антропологічної моделі українського необрядового ліро-епосу відіграє категорія совість, яка в пропонованому дослідженні розглядається, водночас, як своєрідна модель із низкою амбівалентних виявів та характеристик. Термін «совість» латинського походження: «conscientia» перекладається як обмін знаннями, еквівалентним до нього є грецька лексема «suneidenai». Хоча цей термін у буквальному сенсі не містить вказівку на конкретний вид знань і особливостей їхньої передачі, зазвичай його використовують стосовно моральної сфери¹. Є різні позиції до тлумачення поняття совість: зокрема, субстанціальний та індивідуалістичний. Їх не можна розглядати ні залежно від культурних традицій, ні від історичного поступу, ні від релігійних чи світоглядних чинників, оскільки такі підходи наявні в епоху Античності, Середньовіччя, період некласичної філософії тощо. До субстанціонального підходу відносять такі тлумачення совісті як принципу реалізації автономного обов'язку, фактор реалізації традиційних імперативів, спрямованість Абсолюту. Модус осмислення совісті за індивідуалістичного підходу пов'язаний із розумінням цієї категорії з точки зору автономної моралі: але не об'єктивної, субстанціальної, а індивідуальної. Особистість прагне спроектувати свою діяльність відповідно до власних моральних постулатів та ідеалів.

Сучасний американський учений, дослідник етики міжособистісних взаємин Дж. Д. Бендік-Кеймер вважає, що саме совість можна вважати домінантою усіх людських почуттів. На його думку, совість, сенс якої люди прагнули осмислити в усі часи, зароджується в глибині душі, і її

¹ Giubilini A. Conscience, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/conscience/>>.

доречніше осмислювати як своєрідну здатність у плані обізнаності про людину та її сутність: «Таким чином, не мати совісті – означає не мати морального всесвіту, де перебувають люди, які якісними характеристиками суттєво відрізняються від інших об'єктів»².

За філософським енциклопедичним словником, совість – це «категорія етики, що характеризує моральну діяльність особистості через її здатність здійснювати моральний самоконтроль, самостійно визначати зміст морального обов'язку, вимагати від себе його дотримання і давати самооцінку власних вчинків; одна з форм моральної самосвідомості, через котру здійснюється осмислення, контроль, санкціонування та критичний перегляд моральних настанов людської суб'єктивності»³.

Семантичне значення лексеми «совість» лінгвісти пов'язують із поняттями «спільне знання», «свідомість». Це можна простежити на прикладі низки європейських мов. Наприклад, домінантним значенням латинського слова «conscientia», що перекладається як «совість» або «сумління», вважають саме знання та усвідомлення. Окрім того, серед інших семантичних значень – компетентність та переконаність у чомусь, тобто можна говорити не лише про емотивний рівень поняття «совість», а й про гносеологічний, інтелектуальний аналіз усього суцього.

1. Модус осмислення совісті як духовного феномену в традиційному ліро-епічному творі

У системі антропологічної моделі необрядового ліро-епічного фольклору категорія совісті постає одним із магістральних компонентів. Аналіз художньої макросфери уснопоетичного твору уможливлює осмислення специфічної сутності совісті в різних аспектах. Передусім, ця категорія виокремлюється у виявах безумовного духовного феномену, але водночас постає проблема її раціонального сприйняття. Проблема дослідження цього морально-етичного поняття полягає в тому, що завдяки реінтерпретації в культурному контексті екзистенційного вчинку та його безпосереднього впливу на життєве коло інших особистостей та загалом соціуму, з одного боку, совість сприймається онтологічно, а з іншого, її складно вивести її теоретичну модель, детермінувати, оскільки виявляється, як стан духовного катарсису.

Концепція уснопоетичного розкриває кореляцію понять «правда», «добро», «справедливість», «провина», «обов'язок», «сором», які

² Bendik-Keymer. J. Do You Have a Conscience? *The International Journal of Ethical Leadership*: 2012. Vol. 1. Article 14. Pp. 52–80. P. 55.

³ Філософський енциклопедичний словник/ В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.; Л. В. Озатовська, Н. П. Поліщук (наук. ред.); І. О. Покаржевська (худ. оформ.). Київ : Абрис, 2002. 742 с. С. 591.

пов'язані з екзистенцією особистості, тобто переживанням існування. Пізнання совісті як екзистенційного стану, передусім, об'єктивується через антиномічність репрезентації фольклорних подій із наявними етико-філософськими проблемами. Завдяки аналізу морально-етичних ситуацій, ретрансльованих творцями фольклорних текстів, уможливлується розкриття антиномій об'єктивного та суб'єктивного у сутності цієї категорії.

Аналіз творів необрядової усної поезії виявляє, що у фольклорній парадигмі акумулюється поняття совість, воно вирізняється співвісненістю об'єктивного характеру різноманітних дій та мотивів людини та абсолютизму морального закону. На нашу думку, совість можна розглядати в аспекті волевиявлення суб'єкта, його самоідентичності. Моральна оцінка кожного вчинку розкриває недосконалість людської природи та ситуативні вияви поведінки, що оприявнює невідповідність людини з усіма її вчинками та Абсолюту.

Прикладом таких антиномій можуть слугувати тексти необрядових ліро-епічних пісень різних жанрів: балад «Таке дівча маю, само жито в'яже», «Ой усе лужком та все бережком», «Ой ковалю, коваль-коваленку», козацьких пісень «Темна хмара наступила, став дощик іти», «Жила вдова Оврамиха», співанок-хронік «Про Марію Боднарюк», «Про Іванка» тощо.

Наприклад, у пісні «Ой за горов, ой за ділом» зі збірника З.І. Василенко «Закарпатські народні лісні» (1962 р.) авторська інтенція зосереджена на відтворенні трагічної долі молодої жінки Анці, яка, за повелінням матері, одружилася з розбишакою Йончі та, зрештою, була позбавлена ним життя. В аналізованому фольклорному творі репрезентовано складну модель екзистенційного діалогу, що сприяє розкриттю етико-культурологічної семантики поняття «совість». Цей діалог має ієрархічну структуру та складається з кількох компонентів:

- комунікативна взаємодія дівчини Анці та її матері («Придаю тя Йончийові, / Майпершому злодійові»;
- позиціонування людського етосу: знайомство Анці з нареченим Йончі («Сідай, Анцьо, на коліна, / Ци любиш ня, Анцьо біла?»);
- рефлексія щодо дій чоловіка через звертання до сина («Люлю тебе, малий хлопець, / Коби-сь не був, як твій отець»;
- розкриття життєвої драми через екзистенційне слово («Сесе, синку, на пам'ятку, / Коли убив отець мамку»)⁴.

Осмислення онтологічної сутності совісті передано автором-інтерпретатором не лише через філософію діалогічності, а також через певні

⁴ Закарпатські народні пісні / упорядк., передм. та прим. З. І. Василенко. Відп. ред. М. М. Гордійчук. Київ : Видавництво АН УРСР, 1962. 372 с. С. 91–93.

деталі, які постають символами актуалізації людського сумління, непримирності зі злом, породженим різноманітними емпіричними спокусами. Таким символом актуалізації совісті в наведеному тексті виявляється знак, який знедолена Анця залишає на обличчі маленького сина:

На служницю загойкала,
Вби і в визір дитя дала,
Праве личко цілувала,
А лівее покусала⁵.

Етико-філософська парадигма ліро-епічної пісні обертається навколо моральної оцінки вчинку, який полягає у нівелюванні цінності людського життя, тому категорія совість розкривається на практичному рівні, як першоджерело трансформаційних процесів духовного та емпіричного світів.

Текстуальний аналіз ліро-епічного фольклору, виявляє, що, навіть попри вербальне втілення цього концепту, проблема совісті розкривається як одна з магістральних. На тлі розгортання дилем людина – людина, людина – соціум, спільнота – спільнота совість постає невід’ємним компонентом кожної з цих систем. Таким чином, виокремлюється константа про те, що поняття совість варто осмислювати, передусім, як фактор всезагальності, який наявний у будь-якій діяльності людини, суспільства, людства, отже, в різноманітних видах взаємодії. Водночас, совість постає невід’ємною складовою світобачення та світовідчуття людини.

Розмірковуючи про статус цієї категорії в системі філософського знання, М. Гайдеггер використовує поняття «голос совісті», який є загальним, оскільки стосується всіх і проникає у кожную особистість, не оминаючи нікого. На переконання німецького філософа, голос совісті – це голос буття, такого, що можна назвати втраченим, закинутим у цей світ і забутим, занедбаним серед таких самих людей. Полемізуючи з іншими вченими, філософ висловлює власне бачення цього феномену, яке ґрунтується на тому, що совість як почуття екзистенційного характеру може виникати й виявляти себе лише у фактичній присутності, тобто лише в бутті Dasein, причому й одночасно знімаючи з самого буття ярлики фактичного⁶. В антропологічній моделі, представленій у традиційному творі, важливими є екзистенційний та імперативний рівні, й на кожному з них можна досліджувати категорію совісті, що постійно корелює з категоріями честь, гідність, справедливість, обов’язок, добро, зло, дружба, любов тощо.

⁵ Закарпатські народні пісні ... С. 91–93.

⁶ Heidegger M. Kant und das Problem der Metaphysik, 5th edn. Ed. F.-W. von Herrmann. Frankfurt: Klostermann, 1991. 405 p. P. 269.

2. Парадокс совісті як вияв особливої людської реальності

Поняття совісті нерозривно пов'язано з поняттям віри. Екзистенційний вчинок, ретрансльований у пісенній творчості, передусім, представлений у певній експлікації значень, у певній логічній структурованості: від пізнання – до усвідомлення – до переконання. Зрештою, переконання оцінюється за істинністю пізнаваного. Переконання мають ознаки пропозиційності й структуруються, як певний тип. Кожен етап практичного осмислення завершується вчинком, а кожна дія є навмисною, оскільки вона, по суті, моделюється як певний вид речей. Наприклад, процес налагодження зв'язків і завершується цим зв'язком. Уся ця діяльність також вирізняється структурністю, а ця сама подія має міжособистісний характер. У філософському дискурсі на цю тему йдеться про набір контрастів, що підкреслює «різну логіку реляційного розуму, оскільки фінал неможливо передбачити»⁷. Окрім етико-філософського ракурсу розкриття сутності совісті, важливу роль відіграє також і психологічний. Поетичне розголошення виняткової події, яке опирається на практичний характер совісті у розвитку життєвого кола особистості, почасти буває пов'язане з «набором контрастів», руйнуванням гармонії. Це, зокрема, можна простежити на прикладі ліро-епічних пісень, які окреслюють дилему людина – соціум, зокрема, про панщину та її скасування:

«А до того і старости собі присилають, –

Ляда свято нареклося, толоки збирают.

Где ж мужикам відпочити, где ся бідним діти,

Треба слухать економа, бо той буде бити»⁸.

Парадокс совісті виявляється у проєкції імперативу перестороги до панів («Ви прокляті спогадайте, що ся з вами стане»); а також в імперативі віри в царську та Божу милість («просим Бога, просим й тебе, бо нами владаєш»)⁹.

Репрезентація автором-виконавцем екзистенційних подій різного характеру впливає на формування світогляду аудиторії, що дає змогу орієнтуватися як у певній спільноті, так і загалом у світі. Художня реконструкція образів-контрастів вирізняє полярне ставлення героїв твору до поняття совість, з чим, безумовно, пов'язані зміни в соціальній реальності. Таким чином, можна говорити про онтологічну функцію совісті.

⁷ Bendik-Keymer. J. Do You Have a Conscience? The International Journal of Ethical Leadership: 2012. Vol. 1. Article 14. Pp. 52–80. P. 55.

⁸ Співанки-хроніки. Новини ... 560 с. С. 129.

⁹ Співанки-хроніки. Новини ... 560 с. С. 129–130.

Сенс поняття «совість» розкривається в значенні «морального свічада», що допомагає особистості розрізнити істинне від неістинного, а також – уникати деяких вчинків, навіть тих, які, на перший погляд, виглядають логічно мотивованими. Наприклад, у баладі «Ходить сербин понад ріку» екзистенційна подія, структурована за індуктивним принципом: від прагнення дівчини поєднатися з сербином – до рефлексивного подання отруєння рідного брата, що стояв на заваді життєвих спокус. Окрім того, парадокс совісті полягає в антиноміях морально-етичного характеру – ставленні дівчини й сербина до сутності совісті. Зрештою, сербин виявляє категоричність у ставленні до героїні твору, уникає ймовірного вчинку, відмовившись від намірів одружитися з нею:

– Не возьму тя, дівчиночко!
Коль строїла-сь брата свого,
Брата свого роженого –
Строїш мене, молодого¹⁰.

На рівні консекутивності сприйняття фольклорного твору відбувається осмисленням не лише проблеми совісті, але й інших взаємопов'язаних проблем, зокрема, людина – світ, сенс життя, істина, ідеал, моральний закон тощо. Представники сучасної філософської думки обговорюють різні питання щодо сутності, джерел та функцій совісті. Триває суперечка щодо вродженого чи соціального, Божественного характеру совісті. Наприклад, у працях представників соціального підходу поза увагою залишається низка важливих питань: передусім, із яких причин особистість часто нівелює різні директиви, які представлені соціумом чи її оточенням? Чи як виникає суперечність із певним середовищем або наявною традицією? Чому в різних людей з'являються схожі думки на відповідну морально-етичну ситуацію, яку вони споглядають чи переживають?

Українська дослідниця О. Стебельська надає перевагу тлумаченню совісті з точки зору інтуїтивності та акцентує на моментах пробудження, плекання та дієвості: «совість може бути певною потенційною здібністю людини, безперервним процесом самоідентифікації та самовизначення, постійним порівнянням, ким я є і ким хочу бути, зв'язком між людиною та світом, частиною якого вона є»¹¹.

¹⁰ Народні пісні в записах Івана Вагилевича / упоряд., вступ. ст. і прим. М. Й. Шалати. Київ : Муз. Україна, 1983. 158 с. С. 106.

¹¹ Стебельська О. До питання про природу совісті. криза совісті. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. Вип. 62. 2020. С. 165–173. С. 169.

Проблема совісті як процес самовизначення людини представлена в багатьох необрядових ліро-епічних піснях, зокрема, співанках-хроніках про ревності та вбивство. Наприклад, у співанці «Про Власія» ця етико-філософська категорія розкривається на різних рівнях репрезентації специфічної людської реальності. Прикладами видозмін у ставленні до поняття «совість» може бути образ головного героя фольклорного твору Власія. На початку твору він нівелює традиційні уявлення про совість, зраджує дружину з коханкою, «з Потічка Марікою», через тривалий час, зрештою, переосмислює свої ганебні вчинки й відмовляється від спокусниці:

– Але я вже ці дурниці усі покидаю,
Я не буду з тобов жити, бо я жінку маю¹².

Намова Маріки вбити дружину стала наступним етапом світоглядної еволюції Власія. У фіналі твору, де відтворено вбивство головним героєм дружини, коханки й поранення односельця, відбувається остаточний розрив головного героя з совістю. Ставлення до совісті інших героїв твору формує морально-етичну оцінку їхньої поведінки. Зокрема, постійне нівелювання совісті протягом усієї нарації спостерігається в образі Маріки. Водночас, конгруентними можна вважати вчинки дружини Власія – Василини, яка вирізняється щирістю та відкритістю емоційного стану: страху, смутку, розчарування, зневіри. Окрім того, конгруентними постають вчинки дітей Василини та Власія – Марічки та Дмитра, а також Вашильківа Іванчика та Плитчука Михайла, які привезли «трунви» та активно й безкорисливо допомагали в похованні загиблих. Автор-інтерпретатор новоствореної пісні про трагічну подію – подвійне вбивство дружини й коханки – виокремлює моменти конгруентності, вивищуючи почуття співпереживання, людяності та безкорисливості, висловлюючи подяку від себе та від усієї громади:

Бодай тобі, Михайлику, літ довгих прожити,
Свої дівки віддавати, а сини – женити.
А бодай ти, Іванчику, лиха не зазнавси,
Що ти усьо тут допоміг, що не відказавси¹³.

Концепцію совісті можна вважати магістральною у наведеній ліро-епічній пісні, а також у інших творах про вбивство за намовою («Про Торське», «Про Іванка», «Про Прокопову дочку»), ревності та помсту («Про Ананія», «Про Микиту», «Про Леся Падурика»), відчай нещасливо закоханих («Про Жураковського», «Про поповича»), криваву

¹² Співанки-хроніки. Новини / упоряд. О. І. Дей (тексти), С. Й. Грица (мелодії). Київ: Наукова думка, 1972. 560 с. С. 358.

¹³ Ibid. С. 363.

помсту ворогів («Про Дмитра Клюдницького», «Про Василя Мочернака») тощо.

Проблема совісті в ліро-епічному фольклорі постійно корелює з проблемою сорому, яка також постає серед магістральних, у морально-етичному, етико-філософському та психологічному аспектах.

На основі текстуального аналізу необрядових уснопоетичних творів відбувається своєрідна реконструкція моделі людини, акцентується на підборі важливих рис із позитивною репутацією, яка в центр моральних імперативів ставить поняття честі та гідності. У цих поняттях акумулюється сутнісна оцінка особистості відповідно до соціальних та моральних критеріїв. Коли немає релевантності встановленим морально-етичним нормам, перейдено грань між добром і злом, то виникає почуття сорому. Серед інших почуттів честь сприймається позитивно, а сором постає важливим її невід'ємним атрибутом. У філософських працях наявна диференціація сорому: за власні вчинки як самоусвідомлення порушених норм та принципів, сором за поведінку інших, за визнання належності до тієї ж спільноти¹⁴.

З точки зору психології, сором виокремлюється в колі найважливіших людських емоцій, зокрема, радості, смутку, обурення, презирства, провини, огиди, страху, здивування, цікавості. Поняття сорому семантично релевантне до когнітивних процесів, завдяки яким уможлиблюється розпізнавання духовної сутності людини. На прикладі необрядової ліро-епічної пісенності можна аналізувати феномен сорому як комунікативну емоцію, оскільки його вияви розкривається в процесі комунікативної взаємодії. Сором належить до сильних емоцій, що може повністю заповнити людину, наповнюючи її єство тривогою та страхом.

У студіях із теорії диференціальних емоцій наявний перелік методик, згідно з якими виокремлюються численні переживання, що стосуються до емоційного стану. Ці методики належать до різних типів взаємодії людина – середовище, пояснюючи її через зв'язок почуттєво-мотиваційного стану з когнітивними процесами. Зрештою, виникає афективно-когнітивна система у вигляді асоціативної мережі оцінок, думок, почуттів, образів, цілей.¹⁵ Поряд із ліро-епічними піснями, приклади подання сорому як сильної емоції представлені також і в ліричних піснях:

. – Я не прийму, козаченьку, бо я сама плачу,

¹⁴ Вдовиченко Н. В. Морально-етичні концепти як лінгвокультурні універсалії. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Мовознавство», 2013. Т. 21. Вип. 19 (3). С. 15–20. С. 119.

¹⁵ Izard E.C. Basic Emotions, Relations Among Emotions, and Emotion-Cognition Relations. *Psychological Review*. 1992, Vol. 99, No. 3. Pp. 561–565. Pp. 564–565.

Ой я в свої паніматки, певно, ласку втрачу¹⁶.

2. Сідай на коня, виїжджай із двора–
Ти не мій, я не твоя!¹⁷

3. Куроньки піють, я в дівчиноньки сиджу,
Прийду додому, – сам себе ненавиджу¹⁸.

У наведених текстах сором представлений як соціальна емоція, оскільки особистість усвідомлює, що її дії не релевантні нормам і принципам того соціуму, в якому вона побутує. Дівчина чи парубок бояться осоромити і себе, і свою родину нерозсудливими, часто імпульсивними вчинками. У ліричних, як і в ліро-епічних піснях, поняття сором здебільшого пов'язане не з фізичною сферою (зовнішнім виглядом, охайністю житла, виконанням певної роботи тощо), а з духовними аспектами, зокрема, совістю, реалізацією моральних та християнських імперативів. Феномен сорому корелює також із певними екзистенційними сенсами: відповідальністю перед собою, перед людьми, спільнотою, Богом. Таким чином, вияви сорому поряд із виявами страху стають домінуючими у структуруванні моделі буття, маючи сенсотворчий характер.

Коцепція необрядового ліро-епічного твору розкриває важливу аксіому: прожити людське життя – означає динамічно осмислювати різні способи того, як бути людиною.

Розмірковуючи над цими питаннями, Дж. Д. Бендік-Кеймер апелює до теорії ренесансного гуманізму італійського ученого Дж. Піко делла Мірандола, відповідно до якої бути людиною – означало здійснювати наше судження, що залишало поза увагою поліаспектність цієї проблеми. Незважаючи на це, позиція італійця видається дослідникові правдивою, оскільки магістральна частина, що робить людиною людиною, зумовлена тим, «що ми повинні знайти способи жити за світлом розуму»¹⁹. Отже, логіка відносин постає в центрі концепції совісті, стосується сутнісної диференціації суб'єктів та об'єктів. Це, водночас, відкриває перед особистістю реляційний ландшафт, коли людина стоїть у розумовому руслі, яке є реляційним розумом, і є центральним для динаміки совісті, адже совість – це здатність залишатися усвідомленими щодо претензій людей²⁰.

¹⁶ Народні пісні в записах Маркіяна Шашкевича / упоряд., вступ. ст. М. Й. Шалати. Київ: Музична Україна, 1973. 111 с. С. 39.

¹⁷ Народні пісні в записах Маркіяна Шашкевича ... С. 118.

¹⁸ Народні пісні в записах Маркіяна Шашкевича ... С. 40.

¹⁹ Bendik-Keymer. J. Do You Have a Conscience? The International Journal of Ethical Leadership: 2012. Vol. 1. Article 14. Pp. 52–80. P. 66.

²⁰ Bendik-Keymer. J. Do You Have a Conscience? ... P. 76.

ВИСНОВКИ

Аналіз фольклорних текстів підтверджує думку про те, що совість є пріоритетним духовним благом, яке вивисується над благами матеріальними. Відповідно до християнської доктрини, совість вважається вродженим способом на шляху пошуку істини та пізнання волі Божої. Передусім, ідеться про два домінуючі способи пізнання Господньої волі: про внутрішній, вроджений спосіб, що корелює з неписаним моральним кодексом, який стає основою для встановлення правових норм, чинником формування індивідуальної та суспільної свідомостей. Наступним етапом є дослідження заповідей, їхнє усвідомлення та виконання, що можна вважати зовнішнім способом пізнання: «Бо хто слухач слова, а не виконавець, той подібний людині, що риси обличчя свого розглядає у дзеркалі, бо розгляне себе та й відійде, і зараз забуде, яка вона є» (Якова 1: 23-24)²¹.

Таким чином, виокремлюється ще одна важлива функція совісті – регулятивна, оскільки йдеться про специфічні вияви самоконтролю, які регулюють свідомість, а також власне вчинки особистості. Саме завдяки совісті наміри, мотиви чи дії оцінюються через порівняння з сутністю добра чи зла. Важливим аспектом цих процесів є самооцінка, завдяки якій аналізується морально-етичний характер людської діяльності. Окрім того, саме совість спонукає особистість не лише до відповідного звіряння з комплексом норм та принципів, абсолютних та визнаних усією спільнотою, наприклад, щодо імперативу цінності людського життя, в також і до практичного втілення цих усвідомлених постулатів. Серед інших, важливою функцією совісті є оцінно-імперативна.

Компаративний підхід до вивчення поняття «совість» спонукає до його аналізу у нерозривних взаємозв'язках не лише з морально-етичними, а також і з християнськими імперативами. Відповідальна особистість постійно перебуває в пошуках гармонії між власними інтенціями та між добробутом цілого соціуму, в якому вона перебуває. Контекстуальний аналіз творів необрядового ліро-епічного фольклору виявляє сутність совісті через спілкування з власною душею та Богом як центром світобудови. Божий погляд, водночас, також постійно спроектований на своє творіння: «Коли бачу Твої небеса – діло пальців Твоїх, місяця й зорі, що Ти встановив, – то що є людина, що Ти пам'ятаєш про неї, і син людський, про якого Ти згадуєш?» (Книга Псалмів 8: 4–5)²².

²¹ Біблія Або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена. WORLD WIDE PRINTING, 2004. 1185–1523 с.

²² Біблія Або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена. WORLD WIDE PRINTING, 2004. 1185–1523 с. С. 669.

АНОТАЦІЯ

Категорія совісті розглядається як важлива складова антропологічної моделі українського необрядового ліро-епічного фольклору. Цей феномен вирізняється, водночас, сукупністю значень та поліфункціональністю, що ретранслюється у ході комунікативної та морально-етичної взаємодії. Через осмислення проблеми совісті уможливорюється пізнання релевантності людського та християнського етосів. Певна фольклорна подія репрезентує екзистенційний вчинок із його осмисленням та переосмисленням на консекутивному рівні. Тексти необрядового ліро-епосу (балади, думи, співанки-хроніки тощо) багатогранно розкривають парадокси совісті, пов'язані з антиноміями людського буття, амбівалентністю людської природи. Поняття совісті релевантне до поняття сорому, що вирізняється етико-філософськими, морально-етичними та психологічними аспектами. Текстуальний аналіз виявів сорому та совісті, честі та гідності уможливорює реконструкцію антропологічної моделі усної традиційної культури.

Література

1. Giubilini A. Conscience, The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2022/entries/conscience/>>.
2. Bendik-Keymer J. Do You Have a Conscience? *The International Journal of Ethical Leadership* : 2012. Vol. 1. Article 14. Pp. 52–80.
3. Філософський енциклопедичний словник/ В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.; Л.В. Озадовська, Н.П. Поліщук (наук. ред.); І.О. Покаржевська (худ. оформ.). Київ: Абрис, 2002. 742 с.
4. Закарпатські народні пісні / упорядк., передм. та прим. З.І. Василенко. Відп. ред. М.М. Гордійчук. Київ : Видавництво АН УРСР, 1962. 372 с.
5. Heidegger M. Kant und das Problem der Metaphysik, 5th edn. Ed. F.-W. von Herrmann. Frankfurt : Klostermann, 1991. 405 p.
6. Народні пісні в записах Івана Вагилевича / упоряд., вступ. ст. і прим. М. Й. Шалати. Київ: Муз. Україна, 1983. 158 с.
7. Себельська О. До питання про природу совісті. криза совісті. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. Вип. 62. 2020. С. 165–173.
8. Співанки-хроніки. Новини / упоряд. О.І. Дей (тексти), С.Й. Грица (мелодії). Київ : Наукова думка, 1972. 560 с.
9. Вдовиченко Н.В. Морально-етичні концепти як лінгвокультурні універсалії. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Мовознавство»*. 2013. Т. 21. Вип. 19 (3). С. 15–20.

10. Izard E.C. Basic Emotions, Relations Among Emotions, and Emotion-Cognition Relations. *Psychological Review*. 1992, Vol. 99, No. 3. Pp. 561–565.

11. Народні пісні в записах Маркіяна Шашкевича / упоряд., вступ. ст. М.Й. Шалати. Київ : Музична Україна, 1973. 111 с.

12. Біблія Або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту. Із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена. WORLD WIDE PRINTING, 2004. 1185–1523 с.

Information about the author:

Pavlova Alla Kazymyryvna,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,

Teacher of Ukrainian language and literature

Detachable Subdivision "Irpın Professional College of National

University of Life and Environmental Sciences of Ukraine"

9, Gagarin str., Irpin, Kyiv region, 08205, Ukraine